

Демченко Н.Д.
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
м. Харків, Україна
e-mail: kolovorotnaya@ukr.net

Мовна комунікація фахівця: гендерний аспект

Упродовж останніх десятиліть спостерігається активізація наукової уваги до тих явищ і процесів, що тісно пов'язані з людським чинником. Це насамперед зумовлено антропоцентризмом і дискурсцентризмом сучасних наукових парадигм, зокрема й лінгвістичної. Наслідком розробки низки не досліджуваних раніше проблем стала поява нових мовознавчих дисциплін, таких як лінгвопрагматика, психолінгвістика, етнолінгвістика, лінгвокультурологія, лінгвоконцептологія, когнітивна семантика, теорія мовної комунікації, лінгвістика тексту, лінгвоекологія та ін., і сприйняття мовознавства як інтегрованої з іншими макронауки.

Для сьогодення, якому властивий активний розвиток різноманітних сфер суспільного життя, особливо важливими є проблеми комунікації й спілкування, тому в полі зору науковців все частіше порушуються питання міжособистого спілкування, його законів й особливостей, з'ясування й опис комунікативних стратегій і тактик, характеристика спілкування між людьми, що є представниками різних культур, національностей, віросповідань чи статей тощо. Якщо говорити про професійну сферу, то суспільство нав'язує різні соціальні ролі чоловікам та жінкам, і як результат – утворюються гендерні стереотипи.

Проблема відмінності чоловічої та жіночої мовних особистостей вперше стала розроблятися О. Есперсеном і Ф. Маутнером від початку ХХ століття. Основною ідеєю цих досліджень була перевага "чоловічої" мови над "жіночою". Ці дослідження носили нерегулярний характер і перебували на периферії лінгвістики, проте особливої ваги вони набули після виходу у світ книги Р.Лакофф «Мова і місце жінки» (1975), де авторкою було здійснено розрізнення в традиціях використання жінками та чоловіками мовних засобів у типових ситуаціях комунікації.

Цілком зрозуміло, що жінки та чоловіки суттєво відрізняються за психічними, фізіологічними та комунікативними параметрами. Відповідно до останніх наукових досліджень наявні деякі стильові особливості комунікації, що характерні чоловікам або жінкам у рамках чітко окресленої ситуації спілкування. При цьому вважається, що вони виникають під впливом як соціокультурних (наприклад, уживання жінками лайливих слів засуджується більше, ніж чоловіча лайка), так і біологічних, і гормональних факторів. Найбільш перспективним і обґрунтованим напрямком вивчення чоловічої і жіночої мови в цей час вважається вивчення стратегій і тактик мовної поведінки чоловіків і жінок у різних комунікативних ситуаціях з обов'язковим урахуванням культурної традиції даного суспільства.

Стиль спілкування чоловіків та жінок найяскравіше репрезентовано у діловій та професійній сфері. Чоловічому стилю властиве домінування: самовпевненість, зосередженість на завданні, завищена самооцінка, схильність до стереотипів у спілкуванні, вони рідко погоджуються з критикою, здебільшого схильні до іронії. Стиль спілкування чоловіка – авторитарний, для нього важливою є інформація, результат, факти,

чоловіки рідко радяться під час прийняття рішень, бо вважають, що тільки власна думка є правильною.

Спілкування жінок інше, воно – демократичне: прийняття рішень колегіальне, наявне бажання продовжувати комунікативний акт у пошуках прихованого підтексту сказаного, бо їм притаманні нестандартні рішення, у процесі прийняття яких жінкам властивий емоційний фон спілкування.

Стосовно мови та мовлення жінка перевершує чоловіка у всьому – вони раніше починають говорити, мають багатий словниковий запас, використовують складні синтаксичні конструкції, їх мовлення емоційніше, яскравіше, образніше. Якщо порівняти два тексти, написані чоловіком та жінкою, то текст чоловіка буде складатися здебільшого з простих неускладнених речень, в яких майже відсутні епітети та метафори. Тоді як текст жінки-автора складається з складних багатокомпонентних речень, якщо використовуються прості речення, то вони здебільшого ускладнені, наявні порівняння, метафори та епітети.

Гендерні особливості в процесі мовної комунікації значною мірою залежать від психічного складу, характеру професії, соціальної ролі досліджуваних. Як зазначають фахівці, відповідну роль відігравала й особлива диференційована діяльність давнього чоловіка й жінки – чоловіка як мисливця, змушеного більше мовчати, логічно мислити й орієнтуватися в просторі та жінки як домашньої господині й виховательки дітей, що потребувало відповідної вербальної активності.

Та й мета спілкування жінок і чоловіків зовсім різна: чоловік спілкується для передачі важливої інформації – чітко, конкретно, використовуючи факти для підтвердження своєї думки. А жінка спілкується для того, щоб встановити емоційні зв'язки зі співрозмовниками, для них мова – це засіб завести друзів та підтримувати взаємини. До того ж жінка більш здатна до емпатії, вона майже з початку діалогу сигналізує співрозмовнику про готовність стати на його місце і оцінити ситуацію з його позиції, хоча це не означає відмову від власної точки зору. Жінка частіше використовує займенник «ми», тим самим ідентифікує себе із співрозмовником, а чоловік під час діалогу виокремлює своє «я».

Типовою рисою жіночої вербальної поведінки є прагнення створити доброзичливу атмосферу спілкування, демонструвати загальну позитивну налаштованість, врахування інтересів співрозмовника. Жінкам властиво ставити питання, бо вони зацікавлені в продовженні бесіди, вони рідко перебивають, менш категоричні у своїх судженнях і оцінці, дозволяють «вести» діалог чоловікові, свою незгоду з думкою співрозмовника висловлюють мовчанням, а не відкритим словесним протестом.

На відміну від поширеної думки, чоловіки говорять не набагато менше, ніж жінки. Хоча, їх речення коротші, вони використовують здебільшого абстрактні іменники, жінки – конкретні (особливо власні назви). У мовленні жінок частіше трапляються актуалізатори (так? ти що? га? тощо), сигнали наявності зворотного зв'язку й уваги до слів співбесідника (так, ага, угу, о! тощо). Жінки спокійніше реагують на перебивання мовлення, їх мовний код містить більшу кількість засобів увічливості, меншу кількість грубих і лайливих висловів. У мовленні жінок частіше спостерігається явище неточного («приблизного») називання предметів; чоловіки ж намагаються все називати точно. Жінки частіше вживають слова зі значенням невпевненості (мабуть, напевне) і описові вислови внутрішніх етапів (Мені від усього цього моторошно) [1]. Жінки набагато більше використовують жести та мімічні рухи, якими обов'язково супроводжують мовлення.

Гендерні особливості спілкування виразно виявляються в етикетному спілкуванні. Під час розмови жінки зазвичай відверто дивляться у вічі співрозмовника, чоловіки ж частіше уникають прямого погляду. Жінки здебільшого починають і підтримують розмову, а чоловіки контролюють і керують перебігом її. Жінки частіше ніж чоловіки

просять вибачення, докладно щось пояснюють, використовують невербальні засоби комунікації та більше уваги приділяють грамотності мовлення.

Уважаємо, що особливості жіночої та чоловічої мовленнєвої діяльності можна пояснити існуванням біологічних, психічних і когнітивних відмінностей, які в процесі соціалізації особистості набувають індивідуальних характеристик.

Гендерні стереотипи настільки глибоко «засіли» в підсвідомість багатьох людей, що часто мовна поведінка жінок та чоловіків оцінюється з огляду на них. Відповідно до цих стереотипів мовлення чоловіка має бути стриманим, прямолінійним, навіть дещо грубим та різким, позбавлене співпереживання та хвилювання, а мовлення жінки навпаки – спокійне, сентиментальне, поступливе, емоційне. Тому, мабуть, і не дивно, що жінка-керівник, жінка-лідер сприймається суспільством дуже суперечливо. Але попри ці стереотипи, дослідження показують, що відмінності між чоловічою та жіночою мовою не є визначальними в будь-якому комунікативному акті.

Ці відмінності стосуються комунікативної поведінки загалом та виявляються в типових стратегіях і тактиках ведення розмови, виборі тем спілкування та способів досягнення успіху в ньому, ступені впевненості, ввічливості та кооперативності висловлювання тощо. Водночас у певних ситуаціях мовного спілкування вплив гендеру виявлено в тому, що у комунікантів домінують ті чи ті прийоми, які блокують інші.

Література:

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник /Ф.С. Бацевич. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 342 с.
2. Крейдлин, Г.Е. Мужчины и женщины в невербальной коммуникации / Г. Е. Крейдлин. – М. : Языки славянской культуры, 2005. – 221 с.